

Přírodovědná a ekologická výchova

SZZ KPE/QZBB Pedagogika a psychologie.

Čl. 3

Zkouška z předmětu SZZ KPE/QZBB Pedagogika a psychologie

(1) Do zkoušky ústí tyto povinné předměty

- KPE/ZPEZ Základy pedagogiky
- KPE/UPYZ Úvod do psychologie
- KPE/POSZ Psychologie osobnosti
- KPE/SOCPZ Sociální pedagogika
- KPE/VPSZ Vývojová psychologie
- KPE/PGSZ Pedagogická a školní psychologie
- KPE/PVPZ Výchovně vzdělávací péče o nadané děti
- KPE/PPDZ Pedagogicko - psychologická diagnostika

(2) Do zkoušky ústí též povinně volitelné předměty; povinnosti jejich plnění stanovuje platný studijní plán. SZZ ověřuje kompetence studenta, které získal či rozvinul studiem pedagogických a psychologických předmětů určených platným studijním plánem.

(3) Zkouška má ústní formu. Průběh zkoušky: Student si ke zkoušce přinese seznam prostudované literatury. Student si vylosuje jeden okruh z pedagogiky a jeden okruh z psychologie. Student se na ústní zkoušku připravuje 30 min. Student je přibližně 15 min. zkoušen z pedagogiky a 15 min. z psychologie. O výsledku zkoušky rozhoduje komise na základě zhodnocení úrovně znalostí z jednotlivých předmětů. Student je hodnocen jednou známkou.

(4) Tematické okruhy zkoušky jsou

Pedagogika

1. Pedagogika a její základní kategorie. Vztah pedagogiky k dalším vědním disciplínám. Struktura pedagogických disciplín. Prostředí přirozené a institucionální výchovy, principy a formy výchovy, výchova ve volném čase.
2. Podstata výchovy a její úloha pro rozvoj jedince a společnosti. Výchova a vymezení jejího pojetí v intencích tradičního a reformního přístupu, filozofická východiska výchovy, výchovná dilemata (Fink). Výchovné cíle a jejich společenská podmíněnost, environmentální aspekty výchovy.
3. Řešení základních otázek výchovy a vzdělávání v systému a díle J. A. Komenského. Charakterizujte kontext doby života J. A. Komenského a její specifika. Objasněte pedagogické myšlení Komenského ve vztahu k jeho všenápravným snahám o reformu společnosti. Diskutujte následující aspekty jeho pedagogiky: východiska, názory na organizaci výuky, na výukové metody a principy, výchovný demokratismus a humanismus a vybraná díla, vyhodnocení jeho přínosu pro pedagogicko psychologické myšlení.

4. Otázka svobody a přirozenosti ve výchově v historickém kontextu. Řešení základních otázek výchovy a vzdělávání v pojetí tzv. tradiční a alternativní školy (osobnost J. F. Herbarta a J. J. Rousseau). Vyhodnoťte a porovnejte společensko historická, filozofická a pedagogická východiska tradiční a alternativní školy a diskutujte jejich vztah k otázkám přírodovědné a ekologické výchovy.
5. Výchova demokratického občana v historicko pedagogickém pohledu. Humanistické tendence současné školy a jejich odraz v koncipování principů přírodovědné a ekologické výchovy. Jak přispívá koncepce problémového a projektového vyučování k rozvoji demokratických hodnot, postojů a kompetencí? Využívání projektů a prvků problémové výuky v přírodovědné a ekologické výchově - příklady z praxe.
6. Vývoj snah o reformy ve školství v Evropě od konce 19. století a první poloviny 20. století. Základní myšlenky a východiska vedoucí k postupnému prosazení reformně pedagogických snah. Reformní úsilí v českých školách ve 20. a 30. letech. Problematika diferenciac a individualizace v tomto kontextu. Objasněte jejich východiska a podobu aplikace diferenciac a individualizace v přírodovědné a ekologické výchově.
7. Teoretická východiska a praktická realizace alternativních přístupů k výuce v pojetí tzv. "klasických alternativ". Reformní školy v první polovině 20. století v Evropě a v USA. Vyjmenujte základní typy těchto škol a vysvětlete jejich hlavní charakteristiky. Jaké výchovné a didaktické prvky těchto škol lze využít v přírodovědné a ekologické výchově?
8. Problematika volného času dětí a mládeže. Jaký má tato otázka význam pro celkový rozvoj osobnosti? Co ovlivňuje využití volného času u dětí a mládeže? V jakých oblastech se volný čas výchovně zhodnocuje? Naznačte možné spojitosti mezi způsobem využití volného času, rizikových chování a potenciálem přírodovědné a ekologické výchovy.
9. Škola a socializace. Vliv kulturního a sociálního prostředí na chování a vzdělávací výsledky dětí (vysvětlete pojmy sociální a kulturní kapitál, inkluzivní vzdělávání, komunitní škola). Jazykové kódy a vybrané problémy ze školní socializace (formální a neformální řád, Hawthornský jev, etiketování a sebesplňující předpověď, očekávání učitele - Pygmalion efekt).
10. Projevy rizikového chování dětí a mládeže. Sociální patologie, deviace a rizikové chování - pojetí, sociální norma. Příčiny těchto jevů a možnosti jejich prevence. Objasněte význam školy v prevenci rizikového chování dětí a mládeže.
11. Agresivita mezi dětmi - biologické, sociální a kulturní kořeny pro nárůst agresivity v lidském společenství. Podoby šikany ve škole, agresor a oběť, typologie aktérů šikany, etapy rozvoje šikany. Extremismus a jeho šíření mezi mládeží.
12. Drogové závislosti. Analýza, prevence a její stupně, léčba a terapie - příklady hlavních postupů a zásad. Příčiny a vývoj drogových experimentů, drogová závislost, znaky závislosti, osobnost toxikomana. Jednotlivé druhy drog a jejich zneužívání. Drogová scéna v ČR.
13. Diagnostické přístupy a jejich využití v práci s jednotlivcem - Diagnostika schopností studenta jako východisko pro individuální přístup k němu, diagnostika výsledků výuky, tvorba didaktických testů, problematika evaluace výukových a výchovných programů, tvorba evaluačních dotazníků, další formy získávání zpětné vazby z práce s účastníky.
14. Učební a kognitivní styl. Respektování a rozvíjení pozitivních učebních strategií, kognitivní styl a jeho podoby, dopady pro učitelskou/lektorskou práci. Typy učebních stylů a jejich vazba na motivaci žáka, studenta.

15. Diagnostika klimatu sociální skupiny a školní třídy. Problematika diagnostiky sociální skupiny ve vztahu k charakteru školní socializace a k struktuře školní třídy, klima třídy, atmosféra ve skupině, role prostředí na práci se skupinou, požadavky na úpravu prostředí pro efektivní výuku, techniky měření klimatu.
16. Diagnostika vztahů ve školní třídě a v sociální skupině. Klasická sociometrie, SORAD. Zásady zadání sociometrického šetření, práce s výsledky šetření.
17. Strategie práce se školní třídou či studijní skupinou: autorita lektora, třídní klima, pedagogická komunikace, neintervenující, interaktivní a intervenující principy řízení činností třídy, skupiny, problematika kázně, kategorie kázeňských postupů u nespolupracujícího a rušivého chování (uveďte názorné příklady).

Literatura:

1. Bendl, S. Školní kázeň. Metody a strategie. Praha : ISV, 2001.
2. Bertrand, Y. Soudobé teorie vzdělávání. Portál, Praha 1998.
3. Cangelosi, J. Strategie řízení třídy. Portál, Praha, 1994.
4. Fenstermacher, G.D., Soltin, J.F. Vyučovací styly učitelů. Portál, Praha, 2008.
5. Gavora, P. Učitel a žáci v komunikaci. Paido, Brno, 2005.
6. Havlík, R. , Halászová, V. Prokop, J. Kapitoly ze sociologie výchovy. PFUK, Praha, 1996.
7. Horák, J., Kratochvíl, M. Stručné dějiny vývoje školy a pedagogického myšlení. Liberec, FP TUL, 2005.
8. Jedlička, R, Kořa, J. Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Karolinum, Praha, 1998.
9. Jůva, V. Úvod do pedagogiky. Paido, Brno, 1997.
10. Kotrba, T., Lacina, L. Praktické využití aktivizačních metod ve výuce. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007.
11. Kasíková, H. Kooperativní učení a vyučování. Teoretické a praktické problémy. Karolinum, Praha, 2001.
12. Kratochvílová, J. Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2006.
13. Kyriacou, Ch. Klíčové dovednosti učitele. Portál, Praha, 1996.
14. Maňák J., Švec V.: Výukové metody. Paido, Brno, 2003.
15. Mareš, J. Styly učení žáků a studentů. Portál, Praha, 1998.
16. Michalová, Z. Specifické poruchy učení na 2. stupni ZŠ a na školách středních. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2004.
17. Pelcová, N. Vzorce lidství. ISV, Praha, 2001.
18. Petty, G. Moderní vyučování. Portál, Praha, 1996.
19. Procházka, M. Sociální pedagogika. Praha: Grada 2012
20. Průcha, J. Vzdělávání a školství ve světě. Portál, Praha, 1999.
21. Průcha, J. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Portál, Praha 2002.
22. Renotíerová, M., Ludvíková, L.: Speciální pedagogika. Olomouc, PF UP, 2003.
23. Skalková, J. Obecná didaktika. GRADA, Praha, 2007.
24. Slavík, J. Hodnocení v současné škole. Portál, Praha, 1999.
25. Somr, M. Nástin dějin filozoficko pedagogického myšlení. PF JU, Č. Budějovice, 1996.
26. Vališová, A., Kasíková, H. Pedagogika pro učitele. Grada, Praha, 2007.
27. Vašutová, J. Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. Paido, Brno, 2004.
28. Zelinková, O. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Praha: Portál, 2001.

Psychologie

1. Determinace lidské psychiky - vlivy zrání, sociálního prostředí, socializace, psychofyziologické vztahy mozku, CNS a psychických funkcí.
2. Poznávací procesy - vnímání, pozornost, představy a mentální reprezentace; aplikace poznatků pro výchovně vzdělávací činnost
3. Psychologie učení - hlavní teorie (Pavlov, Skinner, Thorndike, Kohler, Tolman, Bandura), priming, habituace, senzibilizace, imprinting.
4. Poznávací procesy - paměť, myšlení - paměťové procesy, druhy a modely paměti. Pojmové procesy, vývoj myšlení, vztah myšlení a řeč (Piaget, Vygotsky). Druhy myšlení, strategie řešení problémů, usuzování a heuristiky při rozhodování, divergentní myšlení,
5. Motivace - funkce a vymezení, motiv, potřeba, incentiva, druhy motivů a potřeb, typy konfliktů, teorie (Maslow, Hull, Murray, Freud), aspirace a výkonová motivace.
6. Emoce - základní teorie - fyziologické, kognitivní, evoluční, dimenze a druhy emocí, vývoj, emoční inteligence - význam a složky, regulace emocí a vliv na kognitivní funkce.
7. Schopnosti, dovednosti, inteligence - rozdělení schopností, nadání, talent, vymezení inteligence - druhy a teorie (Spearman, Thurstone, Cattell, Sternberg), koncepce IQ a měření inteligence, faktorová analýza.
8. Temperament a charakter - vymezení a odlišnost, hlavní teorie (Kretschmer, Sheldon, Eysenck, Jung), morální vývoj jedince (Kohlberg).
9. Struktura osobnosti - osobnost jako systém, složky osobnosti, osobnostní rysy (Cattell, Allport), teoretické přístupy (např. Freud, Jung, Eysenck). Důležité osobnostní předpoklady pro výchovně vzdělávací činnost a jejich zdůvodnění.
10. Strategie osobnosti pro chápání světa a sebe sama - kognitivní přístupy k osobnosti. Humanistická témata - smysl a sebedeterminace (Maslow, Rogers, Frankl). "Já" poznávající a poznávané, sebepojetí a integrita osobnosti.
11. Adaptace osobnosti na zátěž - změny osobnosti při dlouhodobém stresu. Poruchy osobnosti, neurotické poruchy, poruchy schizofrenního okruhu) - vymezení, druhy, příčiny vzniku
12. Sociální komunikace ve skupině - druhy, modely, styly komunikace a výuky, chyby v komunikaci, asertivita a její využití, zvláštnosti komunikace mezi dospělým a dítětem / dospívajícím.
13. Sociální skupina - dynamika a fáze vývoje, vztahová struktura, skupinový výkon, normy, klima, role, styly vedení, diagnostika skupinových jevů a vztahů, sociální učení.
14. Atribuce a očekávání - druhy atribucí, atribuční chyby, vliv očekávání na osobnost (Pygmalion efekt, sebenaplňující se proroctví, kauzální atribuce, schematizující typizování žáků, preferenční postoje), rolové chování, naučená bezmocnost a naučený optimismus, paradoxní účinky učitelových motivačních přístupů.
15. Autoregulované učení a metakognitivní strategie, jejich složky, funkce sebereflexe, internalizace, zrání osobnosti, vedení k osobní zodpovědnost a kognitivní efektivnosti. Možnosti podpory a rozvíjení výše uvedených dovedností.
16. Záškoláctví, šikana a agresivita jako vybrané sociálně patologické jevy ve vrstevnických skupinách - vymezení a pohled z hlediska psychologie na dané jevy, druhy, příčiny vzniku, prevence, psychologický vzhled do reakcí zúčastněných a okolí.

17. Výchovně vzdělávací péče o nadané žáky/studenty - vymezení pojmu nadání, osobnost nadaného dítěte a dospívajícího, školní a mimoškolní péče o nadané děti, specifické formy a metody vzdělávání.

Literatura:

1. Atkinson, R.L. a kolektiv: Psychologie. Praha: Portál, 2002, 2012.
2. Blatný, M a kol. Psychologie osobnosti. Praha: Grada, 2010.
3. Cummins, D. Záhady experimentální psychologie. Praha, Portál 1998.
4. Čáp, J., Mareš, J.: Psychologie pro učitele. Praha: Portál. 2001.
5. Drapela, V. J. Přehled teorií osobnosti. Praha: Portál, 2001.
6. Fontana, D.: Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál. 1997.
7. Helus, Z. Dítě v osobnostním pojetí. Praha: Portál, 2004.
8. Hill, G.: Moderní psychologie. Praha, Portál 2004.
9. Hrabal, V., Man, F., Pavelková, I.: Psychologické otázky motivace ve škole. Praha: SPN. 1989.
10. Kenneth West, G. Dobrodružství psychického vývoje, Praha: Portál, 2002.
11. Langmeier, J, Matějček, Z.: Psychická deprivace v dětství. Praha: Kariolinum, 2011.
12. Langmeier, J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 2006.
13. Laznibatová, J.: Nadané dieťa. Bratislava, 2003.
14. Macek, P. Adolescence, Praha: Portál, 2002.
15. Matějček, Z. Praxe dětského psychologického poradenství. Praha: Portál, 2011.
16. Mönks, F. J., Ypenburg, I. H.: Nadané dítě. Praha, Grada 2002.
17. Nakonečný, M. Encyklopedie obecné psychologie. Praha: Academia, 1996.
18. Plháková, A. Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia, 2004.
19. Říčan, P. Cesta životem. 2. vydání. Praha: Portál, 2004.
20. Říčan, P. Psychologie osobnosti. Obor v pohybu. Praha: Grada, 2007.
21. Stuchlíková, I. Základy psychologie emocí. Praha: Portál, 2002.
22. Svoboda, M. Psychopatologie a psychiatrie. Praha: Portál, 2006.
23. Vágnerová, M. Psychologie osobnosti. Praha: Karolinum, 2010.
24. Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004.
25. Vágnerová, M. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000.
26. Zelinková, O.: Poruchy učení. Praha, Portál 2003.